

АВІАЦІЙНО-КОСМІЧНА ПРОМИСЛІВІСТЬ — галузь промисловості, яка розробляє, випробовує та виробляє авіаційні та космічні літальні апарати й обладнання до них, засоби спорядження льотного складу (льотчиків і космонавтів), а також обладнання для наземного обслуговування й ремонту авіаційної та космічної техніки.

Становлення авіаційно-космічної промисловості пов'язане з бурхливим розвитком на початку 20 століття наукових досліджень повітряного простору й космосу, технічних можливостей суспільства, а також його оборонних і господарських потреб. У більшості високорозвинених країн світу авіаційно-космічна промисловість — одна з пріоритетних галузей промисловості. Крім стимулювання науково- і військово-технічного прогресу, вона є одним із «каталізаторів» та «локомотивів» економічного розвитку держави і підвищення її обороноздатності. Україна належить до восьми країн світу, які мають необхідний науково-технічний потенціал для розробок і виробництва конкурентоспроможної авіаційної техніки.

На сьогодні найрозвинутішу авіаційно-космічну промисловість мають США, Росія, Велика Британія, Німеччина, Італія, Японія, Україна, Китай. Авіаційне виробництво розвивається і в Іспанії, Польщі, Чехії, Румунії, Бразилії, ПАР. Певних зусиль у розвитку авіаційної промисловості докладають Індія та Іран. За допомогою України Іран закінчує будувати сучасні авіапідприємства, що дасть йому змогу випускати пасажирські літаки Ан-140 для місцевих авіаліній.

Виробництво авіаційної техніки в Україні розпочалося з випуску авіаційних двигунів «Дека» М-100 (1916, Олександрівськ, нині Запоріжжя) та серійних пасажирських літаків К-1 (1925, Київ). Розвиток авіаційної промисловості як галузі народного господарства розпочався в 30-х, а космічної — у 50-х роках 20 століття. Вагомий внесок у розвиток світової авіаційно-космічної промисловості зробили видатні науковці й конструктори — уродженці України: **Ю. Кондратюк** (теорія космонавтики, використана в американському проекті «Аполлон», 1919), **О. Кудашев** (літак-біплан з двигуном внутрішнього згоряння, 1910), **І. Сікорський** (літак С-6А, 1912), **О. Журавченко** (теорія бомбардування, 1914–18), **Д. Григорович** (перший у світі гідролітак-винищувач, 1916), **К. Калінін** (літак К-1, 1925); творчі колективи Харківського авіаційного заводу (1926), що випускали велетенський на той час (1933) бомбардувальник К-7 та перший безхвостий бомбардувальник (1936); **О. Мікулін** (авіаційні двигуни), **А. Люлька** (двоконтурний турбореактивний двигун), **О. Івченко** (вертолітні двигуни), **О. Антонов** (від 1946 — 20

типів літаків Ан понад 100 модифікацій), **С. Корольов** (практична космонавтика), **В. Глушко** (рідинні реактивні двигуни, 1961), **Г. Кисунько** (перша в світі протиракетна система, 1961), **М. Янгель** (ракетноносії); **Б. Патон** (перше електрозварювання в космосі, 1969), **П. Балабуєв** (літальні апарати транспортної авіації), **Ф. Муравченко** (авіаційні двигуни), **С. Конюхов** (ракетно-космічна техніка), **Г. Кривов** (авіаційні технології).

Авіаційна промисловість України проектує й випускає пасажирські і транспортні літаки, літаки спеціального призначення, двигуни, радіоелектронне та інше обладнання. До 1992 року авіаційно-космічна промисловість України розвивалася в складі військово-промислового комплексу СРСР. Відповідно до цього будувалася її науково-технічна і виробнича кооперація, а також конверсія галузі. Від 1992 року керування авіаційно-космічною галуззю України здійснювало управління авіакосмічної техніки Державного комітету України з оборонної промисловості та машинобудування (потім Міністерство машинобудування, військово-промислового комплексу і конверсії України та Міністерство промислової політики України).

У 1999 році космічна промисловість у складі 17 підприємств і організацій спеціального управління перейшла в підпорядкування Національного космічного агентства України. До складу управління авіаційної промисловості Міністерства промислової політики України (нині Державний комітет промислової політики України) належать 40 підприємств і організацій авіаційної промисловості, 16 з них розробляють і випускають готову продукцію, 13 — серійно виготовляють вузли, агрегати та комплектувальні вироби для літальних апаратів і авіаційних двигунів, решта 11 — це підприємства й організації різного призначення. Понад 50 підприємств інших галузей промисловості беруть участь у літакобудуванні.

Авіаційно-космічна промисловість України має значний експортний потенціал. Створені зусиллями конструкторів Києва, Запоріжжя, Харкова в кооперації з підприємствами Росії та Узбекистану літаки Ан-22 «Антей», Ан-124 («Руслан») свого часу були найбільшими в світі, а велетенський Ан-225 («Мрія») й досі не має собі рівних. До 1999 року забезпечення комплектувальними виробами нових вітчизняних зразків авіаційної техніки на 85–90 % залежало від Росії та інших країн СНД.

Основний розробник і виробник авіаційної техніки в Україні — **АНТК ім. О. Антонова**. Його видатною роботою в останні роки є військово-транспортний літак Ан-70 (див. «Ан»). Київський авіаційний завод «**Авіант**» будує Ан-32 в модифікаціях, Ту-334-100, Ан-70, Ан-124-100 («Руслан») і виконує гарантійне обслуговува-

ння своєї продукції, постачає до неї запчастини. *Харківське державне авіаційне виробниче підприємство* будує літаки Ан-72 й Ан-72П, модифікації літаків Ан-74, у перспективі — Ан-140.

Авіаційне двигунобудування України зосереджене в Запоріжжі на заводі «Мотор-Січ», а розроблення авіаційних двигунів — у машинобудівному КБ «Прогрес». Важливою ланкою в авіабудуванні є виробництво сучасної бортової радіолокаційної апаратури. В Україні її виробляє завод «Радар».

Основні розробники та виробники космічної техніки — КБ «Південне» ім. М. Янгеля та ВО «Південмаш» (Дніпропетровськ). Космічна (ракетно-космічна) промисловість України має великий науково-технічний і виробничий потенціал, який зосереджено у ракетобудуванні (зокрема виробництво безпілотних космічних апаратів для близького космосу) і радіоелектронному приладобудуванні.

Ця галузь має низку виробництв, які відсутні в країнах СНД: міжконтинентальні балістичні ракети, ракетноносії «Зеніт» і «Циклон», господарські космічні апарати «Ресурс» та «Океан», системи керування ракетами та орбітальною станцією «Мир», оптикоелектронні системи й прилади ракет, обладнання для виробництва композиційних волокон. 31 серпня 1995 року за допомогою ракетноносія «Циклон» із космодрому «Плесецьк» (РФ) запущено перший український супутник «Січ-1».

На початку 1999 року за міжнародним проектом «Морський старт» запущено український ракетноносієй «Зеніт» з морської платформи. Найближчими десятиліттями на світовий ринок космічних послуг, за прогнозами експертів, буде залучено кошти, еквівалентні близько

100 мільярдам доларів США, із них до 30 % становитимуть замовлення на ракетноносії. Тому є підстави сподіватися на подальший розвиток експортного потенціалу космічної промисловості України.

Триватиме виготовлення нових ракет за проектом «Морський старт» (Україна, США, РФ і Норвегія); підготовка подальших запусків за міжнародною космічною програмою «Глобалстар»; здійснюватиметься програма «Дніпро» (Україна й РФ); модернізуватимуться балістична ракета СС-18 і ракетноносії «Циклон», які передбачено використовувати для запусків із новоствореного космодрому в Бразилії.

Рекомендована література

1. Самолетостроение: Сб. ст. под ред. С. В. Ильюшина. Москва, 1931;
2. Балык М. и др. Производство самолетов. К., 1940;
3. Патон Б. Є., Кубасов В. М. Експеримент по зварюванню металів у космосі // Вісн. АН УРСР. 1970. № 6;
4. Авиастроение. Москва, 1973;
5. Ершов В. Н. Теория воздушно-реактивных двигателей: Конспект лекций. Х., 1980;
6. Воробьев В. М., Давиденко М. Ф. Надежность авиационного оборудования и безопасность полетов. К., 1983;
7. Пышнов В. С. Основные этапы развития самолета. Москва, 1984;
8. Жуков А. Н. Некоторые вопросы теории и проектирования авиадвигателей. Москва, 1990.

В. Й. Ольшевський

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Авіаційно-космічна промисловість / В. Й. Ольшевський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42354>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).